

Katarzyna Drąg

Kształtowanie kompetencji medialnych i informacyjnych w rodzinie

---

Studia Salvatoriana Polonica 8, 115-127

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATARZYNA DRĄG

■ Kształtowanie kompetencji medialnych i informacyjnych w rodzinie

W procesie wychowania rodzice zwracają szczególną uwagę na prawidłowe wykształcenie różnego typu kompetencji u swoich dzieci. Socjalizacja, edukacja szkolna oraz działania rodziców sprawiają, że wraz z upływem czasu dzieci nabywają kompetencji językowych, komunikacyjnych, kulturowych, artystycznych i innych. W środowisku rodzinnym procesy te zazwyczaj zachodzą jednocześnie, a poszczególne kompetencje nie są rozpatrywane jako odrębna wiedza i umiejętności. Działaniom podejmowanym przez rodziców nie towarzyszy głębsza refleksja teoretyczna nad istotą, składem oraz przydatnością konkretnych kompetencji. Wysiłki podejmowane w tej kwestii są raczej wynikiem ogólnej chęci zapewnienia wychowankom najlepszych warunków rozwoju. Zdarza się, że rodzice, chcąc zapewnić tzw. dobry start swym dzieciom, cedują odpowiedzialność za wychowanie młodego człowieka na pracowników oświaty. Dobrze rozplanowanie wsparcia oraz zrozumienie potrzeb dziecka będzie z pewnością łatwiejsze, jeśli poprzedzi je zastanowienie się nad poszczególnymi kompetencjami i ich zakresem.

I. Kompetencje językowe a kompetencje komunikacyjne

Najłatwiej zaobserwować i ocenić umiejętności dziecka w zakresie znajomości języka oraz możliwości posługiwania się nim. W rozumieniu najbardziej

---

Dr KATARZYNA DRĄG – doktor nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, asystent w Katedrze Mediów i Komunikacji Społecznej na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie; e-mail: katarzyna.drag@upjp2.edu.pl.

podstawowym kompetencja językowa to umiejętność redagowania poprawnych zdań, zgodnie z zasadami obowiązującymi w danym języku; rozumienia komunikatów, a także tzw. akceptabilność, czyli umiejętność odróżnienia wypowiedzi poprawnej od niepoprawnej. Posiadanie rozwiniętej kompetencji językowej nie jest jednak równoznaczne z posiadaniem umiejętności wchodzących w skład kompetencji komunikacyjnej. Kompetencja komunikacyjna jest pojęciem szerszym i zawiera w sobie między innymi umiejętność dostosowywania swych wypowiedzi do kontekstu społecznego. Czymś więcej niż kompetencją językową jest zdolność do podejmowania decyzji, jaką odmianę języka zastosować i jaki stopień staranności jest wystarczający w określonej sytuacji komunikacyjnej. Dziecko może budować poprawne gramatycznie zdanie, ale to nie oznacza, że posiada kompetencję komunikacyjną, np. może nie rozróżniać mowy potocznej od oficjalnej. Różnice pomiędzy kompetencją językową i komunikacyjną można dostrzec, analizując komentarze rodziców na temat zachowań językowych ich podopiecznych. Jeśli poprawie podlega: słownictwo, odmiana, wymowa, będziemy mówić o ćwiczeniu umiejętności językowej. Jeśli zaś dziecko otrzymuje upomnienie za zwracanie się „na ty” do nieznanymi osób dorosłych lub za ton żartobliwy zastosowany w sytuacji poważnej rozmowy, lub stosowanie niewerbalnych komunikatów, które nie przystają do kontekstu, mamy do czynienia z korygowaniem i wzmacnianiem umiejętności z zakresu kompetencji komunikacyjnej.

II. Rola kompetencji komunikacyjnych

Dlaczego kompetencje komunikacyjne są ważne? Dlaczego w procesie porozumiewania się nie wystarcza stosowanie poprawnych gramatycznie zdań? „Od kompetencji komunikacyjnej partnerów komunikowania zależy w znacznym stopniu jego wynik, a tym samym ich skuteczność działania w życiu osobistym, zwłaszcza w życiu publicznym. Z tego względu coraz większą wagę przywiązuje się w edukacji na wszystkich etapach – od przedszkolnego po akademickie – do kształtowania i doskonalenia nadawczej i odbiorczej kompetencji komunikacyjnej uczniów i studentów”¹.

Kluczowymi pojęciami, które powinny towarzyszyć rozwojowi umiejętności komunikacyjnych dzieci, jak i wszystkich użytkowników języka, są

---

¹ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Warszawa 2008, s. 64.

skuteczność i stosowność². Optymalne porozumiewanie się, czyli takie, które przynosi najwięcej korzyści, to porozumiewanie jednocześnie stosowne i skuteczne. Można się spotkać z twierdzeniami, że niezależnie od użytych środków, najistotniejsze jest osiągnięcie założonego celu działania komunikacyjnego. Nie jest to postawa optymalna. Owszem, może ona wydawać się atrakcyjna na krótki czas. Ale dziecko, które nie jest świadome, iż cel powinien być nie tylko osiągnięty, ale osiągnięty w sposób stosowny, będzie napotykało w dalszym życiu na wiele niepowodzeń komunikacyjnych. Zachowania językowe niestosowne, nawet jeśli są skuteczne, doprowadzają bowiem do zerwania bądź zepsucia relacji pomiędzy nadawcą a odbiorcą. To skutkuje negatywnie na ewentualne przyszłe akty komunikowania. Stosowność komunikowania w rodzinie i przekazanie tych wzorców dzieciom jest formą wyposażenia ich w umiejętności, dzięki którym będą mogły być skuteczne w działaniach prywatnych i publicznych, bez „zatrząskiwania drzwi” i zrywania kontaktu po jednostkowym „załatwieniu” założonego celu.

III. Kompetencje kulturowe

W procesie wychowania dzieci nabywają również umiejętności wchodzących w skład kompetencji kulturowej. Mają one zazwyczaj charakter zinterioryzowany, czyli uwewnętrzniony. Dzieci uczą się skryptów kulturowych, potrafią dostosować się do zwyczajów i obyczajów panujących w ojczystej kulturze. „Ważną częścią kompetencji kulturowej jest zdolność rozpoznawania stylów, rodzajów i gatunków artystycznych w architekturze, malarstwie, muzyce, a zwłaszcza w literaturze. Odpowiednio mówi się o niej jako o kompetencji estetycznej, muzycznej i literackiej”³. Rodzice zazwyczaj dbają o rozwój swych dzieci w tym zakresie. Są to zdolności, których zdobywanie przez podopiecznych można łatwo zaobserwować. Pomocą służą w tym względzie liczne propozycje edukacji szkolnej i pozaszkolnej, które mają na celu rozwinięcie kulturowych umiejętności i pasji dzieci. Można powiedzieć, że nabycie wspomnianego powyżej przygotowania estetycznego, muzycznego, literackiego, jest tradycyjną częścią procesu wychowania i nauczania. Częścią, która u większości nie budzi zastrzeżeń.

---

² Por. S.P. Morreale, B.H. Spitzberg, J.K. Barge, *Komunikowanie między ludźmi*, Warszawa 2007, s. 73-75.

³ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, s. 67.

IV. Kompetencje medialne

Wciąż nowe, choć znane i dyskutowane od lat, jest pojęcie kompetencji medialnych. Jest to zakres umiejętności dotyczący, mówiąc najogólniej, korzystania z mediów. Kompetencjami medialnymi można nazwać „harmonijną wiedzę, rozumienie, wartościowanie i sprawne posługiwanie się mediami, będącymi komunikatami przekazu oraz środkami ich rejestrowania i transmisji za pomocą narzędzi i urządzeń technicznych”⁴. Oczywiście zakres wiedzy i umiejętności jest zróżnicowany. Wynika to przede wszystkim z faktu zróżnicowania i bogactwa świata mediów, z którymi odbiorca ma kontakt. Dlatego właśnie umiejętności te badacze próbują porządkować w klasy i podgrupy. Przykładem takiej klasyfikacji może być np. podział kompetencji medialnych na te z zakresu teorii mediów, języka i komunikowania medialnego, odbioru medialnych komunikatów, korzystania z mediów i tworzenia tego typu przekazów⁵. Walery Pisarek, charakteryzując kompetencję medialną, pisze o wiedzy, która „umożliwia odbiorcy optymalny wybór medium odpowiadającego jego oczekiwaniom, potrzebom i zainteresowaniom. Kompetentny użytkownik mediów nie tylko wie, że interesujące go medium istnieje, ale też umie do niego dotrzeć, a dotarłszy, potrafi się zorientować w jego zawartości i wybrać z niej to, co uzna za najpotrzebniejsze i najciekawsze”⁶.

Kompetencje medialne w literaturze przedmiotu funkcjonują najczęściej w dwu kontekstach: edukacji medialnej i zagrożeń wynikających z użytkowania mediów. Postulat edukacji medialnej wiąże się przede wszystkim z kwestią wprowadzenia do programu szkolnego zagadnień związanych z mediami, a także zatwierdzeniem odrębnego przedmiotu poświęconego właśnie tym zagadnieniom⁷. Jest oczywiście słuszną i konieczną praktyką wprowadzanie

---

⁴ W. Strykowski, *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, w: *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy. Media a edukacja*, red. tenże, W. Skrzydlewski, Poznań 2004, s. 33.

⁵ Por. tamże, s. 35-35.

⁶ W. Pisarek, *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, s. 70.

⁷ „W Polsce od ostatniej dekady XX wieku trwa ciekawa, choć wciąż wstępna, dyskusja na temat walorów i rodzajów edukacji medialnej, które mogłyby znaleźć się w szkole. Ujmując problem najprościej, nikt nie podważa słuszności edukacji medialnej, ale istnieją poważne wątpliwości różnych środowisk z Ministerstwem Edukacji Narodowej na czele, czy należy edukację medialną traktować jako odrębny przedmiot szkolny”. P. Boron, *Edukacja przez media, do mediów, ku mediom...*, Materiały z 23. Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego *Człowiek-media-edukacja*, http://www.ktime.up.krakow.pl/sympozjum_2013/referaty_2013_10/boron.pdf, s. 4 [dostęp: 15.03.2014].

w świat mediów uczniów na wszystkich etapach edukacji. Jednak przerzucenie odpowiedzialności za rozwój tej kompetencji u dzieci tylko na szkołę, jest działaniem nieodpowiedzialnym. To rodzina od samego początku rozwoju dziecka poprzez promowanie dobrych praktyk i określone wzorce zachowań powinna wprowadzać w skomplikowany, ale piękny świat mediów. Podobnie jak spraw wyrobienia kompetencji językowych, komunikacyjnych i kulturowych nie pozostawiamy tylko w gestii edukacji formalnej, podobnie wychowanie do mediów powinno się rozpoczynać w domu i być ważnym aspektem działań rodzicielskich podejmowanych świadomie i opartych na wiedzy z tego zakresu.

Słuszne są z pewnością również uwagi i ostrzeżenia spod szyldu zagrożeń, którym podlegają użytkownicy mediów, a na które to zagrożenia szczególnie podatne są dzieci i młodzież. Prace dotyczące tego zagadnienia prezentują wyniki badań i ostrzeżenia przed skutkami nadmiernego i nieodpowiedzialnego korzystania z Internetu, telewizji i innych mediów. Skutki te mogą przejawiać się na poziomie społecznym, psychologicznym i fizycznym⁸. Nowe możliwości, które stwarzają media, a przede wszystkim sieć internetowa, mogą stanowić między innymi zagrożenie uzależnienia, nawiązywania niewłaściwych kontaktów czy też utraty prywatnych danych. „Niewątpliwie Internet to cenne źródło informacji i łączności ze światem, ale obok treści pozytywnych, rozwijających i kształcących, oferuje on swoiście rozumiane «atrakcje», wprowadzające chaos moralny w życie młodego odbiorcy. Sprawę komplikuje brak skutecznych narzędzi kontroli treści umieszczonych w Sieci. Toteż obok wartościowych informacji dziecko bez większych trudności może zetknąć się z brutalną pornografią, przemocą, wulgarnością... i to za pomocą jednego kliknięcia. Poważne skutki takiego stanu rzeczy są dziś tematem wielu naukowych dociekań, ale jak na razie nie wpływa to niestety na wzrost bezpieczeństwa w kontaktach dzieci z globalną Siecią”⁹.

---

⁸ Bibliografia wydawnictw zwartych oraz artykułów w czasopismach dotyczących tych zagadnień jest bardzo pokaźna. Por. m.in. M. Przybysz-Zaremba, *Internet zagrożeniem dla dzieci i młodzieży*, w: *Nowe media w systemie komunikowania. Edukacja i cyfryzacja*, red. M. Jeziński, Toruń 2011, s. 114-124; A. Pary, *Internet a dzieci. Uzależnienia i inne niebezpieczeństwa*, Warszawa 2003; M. Przybysz-Zaremba, *Uzależnienie młodzieży od współczesnych mediów*, Olsztyn 2008; *Cyberświat: możliwości i zagrożenia*, red. J. Bednarek, A. Andrzejewska, Warszawa 2009; *Dziecko w świecie mediów i konsumpcji*, red. M. Bogunia-Borowska, Kraków 2006; A. Lepa, *Telewizja w rodzinie*, Częstochowa 2008.

⁹ A. Baczyński, *Dzieci wobec Internetu*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2009 nr 1, s. 111.

Wiele publikacji traktuje, i słusznie, właśnie o tych niebezpieczeństwach oraz o sposobach ochrony dzieci i młodzieży przez zagrożeniami płynącymi z Sieci i innych mediów. Wydaje się, że mniejsza ilość rozważań skupiona jest na pozytywnym aspekcie użytkowania mediów i wychowaniu do mediów opartym nie tylko na ostrzeżeniach i zakazach, lecz na dobrych wzorcach. Analizując możliwości kształtowania kompetencji medialnych u dzieci w środowisku rodzinnym, będziemy brać pod uwagę kwestie zagrożeń, jednak spróbujemy spojrzeć na to zagadnienie nie z perspektywy ochrony podopiecznych, lecz dania im narzędzi do dobrego, skutecznego, sprawnego, dojrzałego i bezpiecznego korzystania z medialnych przekazów.

Warto w tym miejscu przywołać słowa Jana Pawła II zawarte w liście do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu: „Nie lękajcie się nowych technologii! One są «pośród podziwu godnych wynalazków» – intermirifica – które Bóg oddał do naszej dyspozycji, aby odkrywać, używać, zapoznawać z prawdą (...)”¹⁰. Użytkownicy mediów oraz wszyscy, którzy są odpowiedzialni za wprowadzanie młodych ludzi w świat mediów, czyli również rodzina, powinni być świadomi niebezpieczeństw i zagrożeń związanych z niewłaściwym korzystaniem z tych środków. Świadomość ta nie powinna jednak doprowadzać do decyzji o ograniczaniu dostępu do mediów dzieci i młodzieży. Raczej powinna ona stanowić czynnik mobilizujący do podjęcia pracy na rzecz wychowania do mediów. Mediów nie należy się bać, ale dbanie o kompetencję medialną dzieci we wszystkich jej aspektach winno być obowiązkiem rodziców i wychowawców. O formację w tym zakresie apelował Jan Paweł II słowami: „W pierwszym rzędzie konieczna jest szeroka praca formacyjna, tak aby media znane były i wykorzystywane w sposób świadomy i odpowiedni. Nowe języki, jakie one wprowadzają, zmieniają proces przyswajania i jakość stosunków międzyludzkich, dlatego bez odpowiedniej formacji istnieje niebezpieczeństwo, że zamiast bycia na służbie osób, doprowadzą one do ich instrumentalizacji i poważnego uzależnienia. Dotyczy to w sposób szczególny młodzieży, która przejawia naturalną skłonność do technicznych innowacji i również dlatego najbardziej potrzebuje wychowania do odpowiedzialnego i krytycznego korzystania z mediów”¹¹.

---

¹⁰ Jan Paweł II, *Il rapido sviluppo – Szybki rozwój. List apostolski do odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu*, Watykan, 24.01.2005, <http://www.katolik.pl/1058,416.druk> [dostęp: 15.03.2014].

¹¹ Tamże.

Choć już od lat żyjemy wśród intensywnie rozwijających się mediów, dla wielu z nas odkrycie wspomnianych przez Jana Pawła II prawd wciąż jest nowością. Sposobem na zażegnanie poczucia niestabilności jest z pewnością zdobywanie wiedzy na temat istoty oraz części składowych kompetencji medialnych. A formacja, o którą apelował Jan Paweł II, z pewnością powinna rozpoczynać się w rodzinnym domu, w środowisku najbliższym dziecku postępującemu na drodze rozwoju.

Dlaczego kompetencje medialne są tak ważne? Mamy współcześnie do czynienia ze zjawiskiem konwergencji kompetencji. Oznacza to, że poszczególne kompetencje są trudne do wyodrębnienia, granice między nimi się zacierają. Spoglądając racjonalnie na otaczającą nas rzeczywistość, musimy przyznać, że nabywanie umiejętności językowych, komunikacyjnych, kulturowych, artystycznych, literackich i wielu innych jest zapośredniczone przez media. Źródłem wiedzy i środowiskiem nauki stają się przekazy medialne.

V. Kompetencje informacyjne a kompetencje informatyczne

Podjmując próby poszukiwania informacji w mediach, przede wszystkim w Internecie, dziecko może napotkać na kilka podstawowych problemów, które uniemożliwiają efektywne wykorzystanie zasobów Sieci. Użytkownik może odnaleźć treści nie do końca adekwatne do jego poszukiwań (np. do zapytania, które wypisał w okno wyszukiwarki), nie odnaleźć odpowiedzi na zapytanie lub odnaleźć olbrzymią ilość informacji. W każdym z tych przypadków konieczne staje się zastosowanie wiedzy i umiejętności z zakresu poszukiwania i rozpoznawania informacji, czyli kompetencji informacyjnej.

Często zwraca się uwagę na fakt, iż „jednym z istotnych efektów działania mediów jest wzrastające poczucie niestabilności i niezrozumienia rzeczywistości, mimo posiadania tak wielu informacji”¹². Jest to dla niedoświadczonych uczestników procesów komunikacyjnych sytuacja zaskakująca, gdyż mogą oni ulec mylnemu przekonaniu: im więcej informacji, tym lepiej. Rodzic musi wiedzieć, iż dziecko (tak jak każdy z nas) potrzebuje w konkretnych procesach decyzyjnych odpowiedniej ilości informacji. Niebezpieczeństwo i dyskomfort powoduje zarówno ich niedobór, jak i nadmiar. Ponieważ dzieci nie potrafią racjonalnie przeanalizować i użyć otrzymanych w nadmiarze wiadomości,

---

¹² D. Gronowski, *Nie lekajcie się mediów! O liście apostolskim „Il rapidosviluppo”*, <http://www.niedziela.pl/artukul/41252/nd/Nie-lekajcie-sie-mediow> [dostęp: 10.02.2014].

zaczynają odczuwać niepewność. Ten nadmiar może paraliżować ich działania i powodować poczucie zagubienia i frustracji, a w skrajnych przypadkach prowadzić do kolapsu informacyjnego. Zapewnienie dziecku dostępu do Internetu nie jest więc równoznaczne z zaspokojeniem jego potrzeb informacyjnych. Konieczne jest zadbanie o umiejętność poruszania się w różnorodnym informacyjnym gąszczu.

Informacje są składnikiem wiedzy, ale transformacja informacji w wiedzę nie następuje automatycznie. Proces ten dokonuje się w ramach procesu myślowego, który składa się z kilku etapów: identyfikacja otrzymanej informacji, jej analiza, interpretacja i włączenie w zasób wiedzy. Informacje są niezbędne każdemu człowiekowi, by mógł on racjonalnie funkcjonować, kształtować relacje społeczne, zaspokajając ambicje poznawcze i poszerzać wiedzę. Rozumiejąc rolę informacji, nie sposób nie uznać, że dziecko nie może być w poszukiwaniach informacji i nauce korzystania z nich pozostawione samo sobie. To właśnie informacje odgrywają kluczową rolę w procesach decyzyjnych.

Należy rozróżnić kompetencje informatyczne prezentowane przez dziecko od kompetencji informacyjnych. Jeśli chodzi o te pierwsze, w których skład wchodzi przede wszystkim obsługa urządzeń takich jak komputer, tablet, telefon komórkowy, zazwyczaj dzieci zaskakują wysokim poziomem umiejętności. Na tym polu, co jest sytuacją wyjątkową, wyprzedzają bardzo często osoby dorosłe, stając się przewodnikami po świecie nowych technologii dla swoich rodziców lub dziadków. Trzeba rozważyć ten stan rzeczy jako sytuację nietypową, gdyż w procesie wychowania i nauczania to zazwyczaj osoby dojrzałe mają możliwość dzielenia się z młodszymi swym doświadczeniem. Dziś dzieci, wzrastając w otoczeniu mediów i urządzeń, stają się biegłejsze w ich obsłudze. Mówi się o nowym pokoleniu, które nie zna życia bez telefonii komórkowej oraz Internetu, jako o pokoleniu cyfrowym. Sprawą kluczową jest jednak dla rodziców rozróżnienie pomiędzy kompetencją informatyczną a informacyjną. Twórcy raportu z badań nad użytkowaniem Internetu przez młodych, zatytułowanym *Dzieci Sieci*, tak podsumowują tę znaczącą i ważną dla przyszłości podopiecznych różnicę: „Zaskakujące jest to, że nie do końca są to *digital natives*, czyli cyfrowi tubylcy, za jakich ich mamy. Przynajmniej nie są tubylcami w rozumieniu osób, które znają swoje środowisko. Nie są tak biegli jak nam, dorosłym, się wydaje. Być może szybko stają się biegli technologicznie, ale potrzebują przewodników w komunikowaniu się”¹³.

---

¹³ *Dzieci Sieci – kompetencje komunikacyjne najmłodszych*, <http://www.charaktery.eu/wiesci-psychologiczne/6288/Dzieci-sieci---kompetencje-komunikacyjne-najmłodszych/> [dostęp: 15.03.2014].

Pojęcie kompetencji informacyjnych jest złożonym zespołem zdolności niezbędnych do rozpoznania, kiedy informacja jest potrzebna, oraz wymaganych, aby jednostka potrafiła rozpoznawać potrzebę informacji, umiała ją zlokalizować, ocenić i efektywnie wykorzystać¹⁴.

Kompetencje informacyjne dotyczą co najmniej kilku rodzajów działań. Tak zwany sześciokąt kompetencji informacyjnych zawiera: pozyskiwanie informacji, jej dekodowanie, archiwizowanie, przetwarzanie w nową jakościowo informację, przesyłanie informacji oraz ich niszczenie¹⁵. „Biorąc po uwagę ogrom informacji przemieszczających się aktualnie w Sieci, kompetencje informacyjne stają się swoistą busolą w «żegludze po wiedzę», jednym z priorytetowych celów edukacyjnych wszystkich dyscyplin szkolnych, każdego uczącego się środowiska na wszystkich szczeblach kształcenia”¹⁶.

Wspomnianej powyżej „busoli w «żegludze po wiedzę»” rodzice nie powinni oddawać wyłącznie w ręce nauczycieli, którzy mogą i oczywiście powinni zatroszczyć się o kompetencje informacyjne ucznia, ale nie są w stanie zastąpić w tym zakresie wpływu najbliższego środowiska. Wzorce pozyskiwania informacji i jej używania, które prezentują rodzice, będą przejmowane, jak i wszelkie inne postawy, przez dzieci w sposób mechaniczny i nie do końca uporządkowany.

Osoba kompetentna informacyjnie:

- rozumie, że informacja jest najważniejszym elementem sprawnego decydowania,
- rozumie, że potrzebuje informacji,
- potrafi ocenić, jakich i ile dokładnie informacji potrzebuje,
- wie, gdzie potencjalnie może odnaleźć poszukiwane informacje,
- zna strategię poszukiwania,
- potrafi ocenić wartość informacji, które odnajduje,
- potrafi rozróżnić fakty od opinii,
- potrafi ocenić, czy jest to informacja prawdziwa, wiarygodna,
- potrafi odrzucić informacje, które ocenia jako błędne lub niewystarczające,
- potrafi przeanalizować i zinterpretować informacje,
- umie włączyć informacje do swojego zasobu wiedzy,

---

¹⁴ K. Borawska-Kalbarczyk, *Internet jako miejsce uczenia się a kompetencje informacyjne uczniów*, www.ap.krakow.pl/ptn/ref2005/borawska.pdf [dostęp: 15.03.2014].

¹⁵ A. Piecuch, *Kompetencje informacyjne*, www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/.../piecuch.pdf [dostęp: 10.02.2014], s. 122.

¹⁶ M. Matusz, *Kompetencje informacyjne uczniów*, www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/.../matusz.pdf [dostęp: 10.02.2014], s. 52.

- potrafi wykorzystać posiadane informacje przy rozwiązywaniu problemów,
- zna prawne, ekonomiczne i społeczne uwarunkowania informacji,
- potrafi rozróżnić treści reklamowe od niereklamowych,
- potrafi zdobywać i produkować informacje zgodnie prawem i zasadami etycznymi¹⁷.

Rodzice świadomi wagi tych umiejętności powinni dbać o ich nabycie przez swych podopiecznych. Dlatego właśnie w środowisku rodzinnym powinno znaleźć się miejsce na dyskusję o mediach i ocenę komunikatów medialnych. Rodzice mają możliwość zapoznawania dzieci z mechanizmami działania komunikatów perswazyjnych, na przykład reklamowych. Wystarczy, że sami będą głośno wyrażać opinię na ich temat, zwracać uwagę na częstotliwość ich powtarzania, funkcję sloganów, muzyki w tego typu przekazach, przejaśkrawienie rzeczywistości lub też jej zakłamanie¹⁸. Takie refleksje powinny stać się podstawą do rozmowy o usłyszanych czy oglądniętych treściach. „(...) Rodzina pozostaje nadal potężnym środowiskiem edukacyjno-wspierającym, wpływającym na to, czego dziecko uczy się z telewizji. Jednym ze sposobów zachowania właściwych relacji pomiędzy obu siłami wychowawczymi – telewizją i rodziną – jest rodzinna wymiana myśli (komunikacja)”¹⁹. Dzieci od rodziców powinny dowiedzieć się o tym, czym jest serial, w jaki sposób jest skonstruowany i za pomocą jakich chwytów ma przyciągnąć widzów do siebie. W domu rodzinnym powinny odbywać się rozmowy oceniające ewentualne wulgarne czy niekulturalne zachowania językowe prezentowane w mediach. Dzieci powinny próbować zrozumieć, że w wielu wypadkach „skuteczność staje się ważniejsza od stosowności, a wyraziste postaci z wyrazistym językiem i zachowaniem tę skuteczność zwiększają”²⁰.

Rodzice winni być dla dzieci wzorem wyszukiwania wartościowych informacji, źródłem wiedzy na temat różnego charakteru stron internetowych. Dzieciom trudno jest rozróżniać teksty autorstwa innych nastolatków od artykułów recenzowanych, naukowych, wartościowych, które są zamieszczane w Sieci. Wreszcie to rodzice, dbając o poufność swych danych osobowych w Internecie i podając konkretne przykłady szkodliwego wykorzystania takich

---

¹⁷ Por. np. *Dzieci Sieci 2.0. Kompetencje komunikacyjne młodych*, Gdańsk 2013.

¹⁸ Por. M. Frania, *Edukacja medialna a reklama. Studia teoretyczne i analizy empiryczne w kontekście środowiska szkolnego*, Katowice 2013, s. 23-40.

¹⁹ T. Zasepa, P. Oleksak, *Media w rodzinie*, „Studia Socialia Cracoviensia” 2009 nr 1, s. 26.

²⁰ M. Bugajski, *Normatywista wobec problemów komunikacji językowej*, w: *Norma a komunikacja*, red. M. Steciąg, M. Bugajski, Zielona Góra 2009, s. 23.

danych, powinni jako pierwsi ostrzegać młodych użytkowników przed niebezpieczeństwem, będącym często wynikiem naiwności niedoświadczonych internautów. Przykładów działań rodzicielskich i aspektów tych działań jest oczywiście o wiele więcej. Najważniejsza jest jednak świadomość rodziców, że kompetencji medialnej i informacyjnej, podobnie jak języka i sposobów komunikacji, dzieci uczą się poprzez odwzorowanie i zaczynają tę naukę dużo wcześniej zanim po raz pierwszy przekroczą progi szkoły.

VI. Nadrzędny cel edukacji medialnej

Mamy dziś dostęp do wartościowych materiałów dających szczegółowe wytyczne dotyczące zakresu kompetencji medialnych i informacyjnych dzieci i młodzieży. Do takich publikacji zaliczyć trzeba z pewnością tekst: *Cyfrowa przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych*. Jest to bogaty merytorycznie i szczegółowy spis konkretnych umiejętności, jakie powinni zdobywać uczniowie na trzech etapach edukacji formalnej oraz w ramach kształcenia ustawicznego. „Toczące się do tej pory dyskusje z pewnością przyczyniły się do popularyzacji tematu i powszechnego uznania jego istotnej wagi, niemniej jednak czas podjąć konkretne kroki zmierzające do jej praktycznego wdrożenia. Aby w sferze edukacji medialnej i informacyjnej uniknąć działań opartych w dużej mierze na intuicji, mających charakter wyrwykowy i cząstkowy, a często skupiających się na problemach marginalnych, konieczna jest operacjonalizacja tego pojęcia”²¹ – postulowali autorzy raportu. Próbując skatalogować wszelkie przejawy tych szerokich kompetencji, których zakres jest trudny do zdefiniowania, wydzielili oni osiem pól tematycznych: korzystanie z informacji, relacje w środowisku medialnym, język mediów, kreatywne korzystanie z mediów, etyka i wartości w komunikacji w mediach, prawo w komunikacji i mediach, bezpieczeństwo w komunikacji i mediach, ekonomiczne aspekty działania mediów. Biorąc pod uwagę te kręgi tematyczne oraz etapy edukacyjne, przypisali do nich kompetencje na poziomie minimalnym, optymalnym i mistrzowskim.

Poziom mistrzowski kompetencji medialnych daje możliwość nie tylko uczestnictwa w życiu społecznym za pośrednictwem mediów, ale wywierania

---

²¹ *Cyfrowa Przyszłość. Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych*, <http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2012/05/Cyfrowa-Przyszlosc-Katalog-Kompetencji-Medialnych-i-Informacyjnych1.pdf>, s. 6 [dostęp: 15.03.2014].

wpływu na rzeczywistość przez media. Roli umiejętności, które skatalogowane zostały w *Cyfrowej przyszłości*, powinni być świadomi rodzice i opiekunowie. Zapoznavanie się z nimi oraz ich praktykowanie powinno mieć miejsce w środowisku domowym, w którym dziecko spędza największą ilość czasu.

„Wysoki poziom umiejętności stosowania mediów przez młodych ludzi determinuje łatwą adaptację do zmieniających się warunków w każdej dziedzinie, a przede wszystkim w sferze edukacji, uczestnictwa w rynku pracy oraz w życiu społecznym”²². Troska o zakres kompetencji medialnych dzieci jest troską o narzędzia, którymi będą mogły sprawnie i skutecznie posługiwać się w dalszych etapach swego rozwoju.

Podsumowanie

„Edukacja dzięki Internetowi uzyskała nowy wymiar. Na niebywałą skalę został umożliwiony dostęp do nieprzebranych zasobów informacji, a także narzędzi ułatwiających poszukiwanie określonych danych. (...) Odbiorca nie może liczyć [w obliczu tych zmian] w takim stopniu, jak w tradycyjnej szkole, na pomoc nauczyciela (...)”²³. Dlatego właśnie dzieci w poruszaniu się w gąszczu informacji powinny liczyć na fachową pomoc oferowaną przez środowisko rodzinne.

Środowisko domowe, jako najbliższe dziecku, nie może lekceważyć roli edukacji medialnej. Jak w każdej dziedzinie wychowania, również w obszarze mediów, pola niezagospodarowane przez rodziców są przejmowane przez rówieśników lub inne osoby nie do końca przygotowane do odpowiedzialnego wprowadzenia dziecka w piękny i bogaty, ale i wymagający świat mediów. Nowe możliwości technologiczne, np. smartfony i tablety z dostępem do Internetu, sprawiają, że „zwykłe” kontrolowanie treści dostępnych za pośrednictwem komputera domowego staje się mało wydajne i niewystarczające. Mobilność mediów stawia przez rodzicami kolejne wyzwania. Powinny one motywować do dojrzałego spojrzenia na kwestię kompetencji medialnych i informacyjnych, jak również językowych i komunikacyjnych. Wyposażenie

---

²² M. Wrońska, *Dorastanie w środowisku cyfrowym – od immersji, poprzez bezkrytyczną fascynację, do kultury medialnej*, Materiały z 23. Ogólnopolskiego Sympozjum Naukowego *Człowiek – media – edukacja*, http://www.ktime.up.krakow.pl/symp2013/referaty_2013_10/wronska.pdf, s. 7 [dostęp: 15.03.2014].

²³ J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2003, s. 142.

dziecka w taką wiedzę jest z pewnością doskonałą inwestycją zapewniającą jego bezpieczeństwo i rozwój.

FORMING THE MEDIA AND INFORMATION COMPETENCE IN A FAMILY

Summary

The article contains a description of the skills which are part of linguistic, communication, cultural competence and, above all, media and information ones. The text presents the basic problems associated with media education. The article broadly outlines the need for conscious work with a child undertaken by parents in the field of search, use, selecting, storing of information. Media and information competence is presented as a tool to acquire other competences, the tools necessary to ensure the proper development of children.

Słowa kluczowe:

kompetencje medialne, kompetencje informacyjne, edukacja medialna, rodzina.

Key words:

media competence, information competence, media education, family.